

Hainakuu
15. päiv
2021

Nummõr
14 (492)

Leht mass 0,50 €

UMƏ LEHT

V A N A - V Ö R O M A A R A H V A U M A N K E E L E N L E H T

Tootseni Toivo kittüslaul uma henge paigalõ Rõugõlõ

Kae lk 2

Näütlejä, ehitüsmiis ja liht- säle maamiis Trolla Agu

Kae lk 3

Kuis üts röögähtüs hullõmbast hädäst pästse

Kae lk 4

9 771406 922005

REINVEE ENNU PILT

Niitsiku külä aastapäiv. Minevä kuu lõpun olf Niitsiku külän pidolinõ päiv. Külä nimmamisõ 420. aastapääv puhus pantu mälestüskivi vallategemisel kostõ puhkpillimuusiga. Külä aoluust ja inemistist kõnõl inneskine külälänik ja luudusõhoitja Mäela Enu, kiä saa tulõva aasta 90aastadsõs.

UL

Urvastõ kihlkunna lipu mõttit saa esitã seo kuu lõpuni

Sügüse, 18. süükskuul plaanitas pitã timahavast Urvastõ kihlkunna päivã. Seokõrd-sõ kihlkunnapäävã moto om «Juuri manu». Säändsel teemal plaanitas pitã ka ettekandõpäiv Heimtali kerikun ja kontsõrt Urvastõ kerikun.

Inne kihlkunnapäivã tahetas vällä valli Urvastõ kihlkunna lipp, et tuud kihlkunnapäävã kogokundõlõ näüdãdã ja kinki. Plaan kihlkunna lipust om kõraldajidõ pään olnu jo aastit.

Timahavadsõ Urvastõ kihl-

kunna päävã kõrraldaja Võro vallavalitsus om vällä kuulutanu Urvastõ kihlkunna lipu konkursi. Konkursilõ pallõldas saata ummi mõttit ja plaanõ, määne kihlkunna lipp olla võinu. Võitja valitas vällä rahvahäätetüsegã ja võidutüü esitãjã saa ka avvohinna.

Lipuplaanõ oodõtas 1. põimukuus (01.08.2021) kas paprõ pääl vai elektroonilidsõlt Võro vallavalitsustõ aadrõssiga Võrumõisa tee 4 a, Võro liin vai e-postiga aadrõssi maarika.rosenberg@voruvald.ee pääle. Teedüst või küssü ka Rosenbergi Maarika käest telefoni 516 5751 päält.

UL

Kalkuna Mari kuts ello festivali «Aigu om!»

RAHMANI JAN

Kuigi paistus, et suvi om kõlkvõimalikkõ festivalõ täüs, plaanitas näid manogi tetã. Üts sääne vahtsõnõ kand nimme «Aigu om!». Tuu om hainakuu lõpupäivis vällä märknü tunnõt muusik Kalkuna Mari.

««Aigu om!» om muusika ja sõna sündmüs. Kotus, kon muusika ja sõna saava kokko. Taa om kogokunna ja külä ettevõtminõ, kost võtt ossa nii kotusõpäälisits talente ku maailmategijit, seokõrd üte vällämaa esinejãni vällä,» kõnõlõs Kalkuna Mari umast ettevõtmisõst.

Mõtõ kõrralda säänest rahulikku festivali, kon näütüses ka mõlotamist kitetã, om Mari pään olnu joba paar aastakka. «Kuigi iks süüdãseen, et piãt taad kultuurielõ tan edesi viimã. Eks taa mõtõ om kasunu vällä Viitina kõrtsi kontsõrtõst, midã ma olõ joba mitu aastat suvildõ kõrraldanu. Tulf mõtõ, et olnu vahva tetã siistkandi rahvaga midãgi kuun. Ütte omma võtõtu seo nuka tegijã: Rõugõ kunstikuur, RMK Põhni külãstüskeskus.»

Mari lõüd seo võromaisdõ aigu-om-filosoofia takast ka hindã jaos tähtsãmbã ja suurõmba mõttõ. «Taha inemiisi härgütã aigladsõmba ja parõmba-pikembã elo poolõ,»

RAHUMARU RUUDU PILT

Festivali õdagudsõl kontsõrdil ülesastja Kalkuna Mari ja Mikita Valdur.

seletãs muusik.

Edimãdse «Aigu om!» festivali kavan omma opitarõ, kontsõrdi, kõugi, jutu, näütemãng. Edimãdse päävã kontsõrdil astva üles Kalkuna Mari, Mikita Valdur ja Ameerigamaa klarinetimãngjã Rothenbergi David, kiã om ka doktorikraadiga uurja ja kirãtsura, kirotanu tsirkõ ja mutukidõ elost ja tennü ümbre ilma tsirkõ, sitikidõ ja vaaluga ütenkuun muusikat. Külãnd tähtsã osa om kavan ka mõtsajuttõl, midã kõnõldas ja kaias päämidselt Põhnil. Poolõs tunnis herãtedãs ello ka Viiti-

nã mõisaprovvã von Krüdener, kiã kõnõlõs umast elost. Tulõ ka mõlotamisõ opitarõ, midã vidã Üü-ülíkooli miis Tootseni Jaan. Täpsempã kavva saa kaia kodolehe aiguum.ee päält.

A kuis Maril om aigu säänest festivali kõrralda? «Olõki-i aigu,» naard Mari. «A aigu tulõ võtta ja ku tahtminõ om, sis lõüd kah.» Festivalilõ uutã kõiki paigaperimüse- ja kultuurihuviliidsi. «Opitarri programmin on külãnd pallo tegemist latsilõ, nii et latsõ omma kõgõ oodõdu, õdaguprogramm passis näile kah. Ooda nii pai-

gapäälist rahvast ku Võromaa suvõkülãliidsi,» ütles Kalkuna Mari.

Mari suuv, et timã kõrraldõ festival tulnu, nigu nimigi ütles, sääne rahulik. «Noid asju ei plaanita tetã väega suurõlt, ku küünükontsõrt vällä arvada. Taha, et inemise saanu mõnusalõ kokko tulla, aigu võtta. Tulla varrampa paiga pääle ja rahulidsõ meelega võimalikult pallo programmist ossa võtta,» seletãs festivali ellokutsja Kalkuna Mari.

Sildi, miã pallõsõ mõtsa puhta hoita

RAHMANI JAN

Mõnõ nãdãli iist saiva Urvastõ kihlkunna Ruhingu külã lähküle Ess-suu viirde veevã mõtsatil mõlõmbahe otsa üles sildi, kon mõtsaelãjã pallõsõ mõtsaalodsõ puhtas jãttã. Sildi mõtõl vällä, tegemist kõrrald ja säädsõ uma kulu ja kirjuga üles Ruhingu külã naanõ Uus Mai, takast tougas tedã murõ mõtsaelãjide perãst.

«Mi kõümi perrega egã päiv sää: pinne jalutaman vai juuskman vai rattaga sõitman. Tihtipãäle tulõmi tagasi, kãe täüs, üsã täüs. Suidsupakkõ, beebimãhkmit, ollõpudõliid, viineripakkõ, pihvipakkõ,» kõnõlõs Mai. «Ku

mi seod ãr es kõfanu, tulnu taad mugu mano. Sügüse, ku inemiisi inãmb ei kõü, saa mõts puhtas, talv otsa om hãe kõvvü, a ku seene-mãraaig tulõ, nakkas kõik jãl otsast pääle,» seletãs tã.

Esierãnis selges sai Mai jaos hãdã sis, ku tã nãkk, kuis pini-kutsik mõtsa all viineripakkõ niilõdmã tornaõs. Õnnõs om pini võimalik rihma otsan tagasi hoita, a kiã hoit tagasi mõtsaelãjit, kiã kah lõhna perrã süüki otsva ja niimuudu paki hindãle sisse sõõvã... «Pakõl om lõhman, mõtsaelãjã sõõvã nuu sisse, tsirgu tegevã kilekottõga ummi pessi. Meediãn om tuust juttu olnu, kuis nãütüses siilipoja olli kilega ãr kõgistõdõ.»

Nii tulgi Mai mõttõ pääle, et tulõs panda vähembãlt sääne silt,

miã vast mõnõ inemise mõtlõma pand. «Mu päämine mõtõ olf tuu, et midã mõtsaelãjã säändse prüguga pääle piãt nakkama. Mõts om innekkõkkõ mõtsaelãjide kodo, mitte niisama mi jalutuspaik. Ja nimã hindã iist kõnõlda ja korista ei saa. Ku mi mõtsa hindã takast puhtas ei jãtã, tulõva ütspãiv meile sandi elãjã mõtsan vasta,» seletãs Mai.

Uma perre ja tutva kunstnigu Valge Jana abiga saiva puuplangu pääle tettü sildi valmis ja üles sãetüs. Edimãdse nãdãliga olf tunda ja nãtã külh, et mõtsan olf prükü veidemb, a nii väiku aoga ei mõista Mai viil hinnada, kas tego või olla kuma suvõga, ku nigunii inemiisi mõtsan veidemb, vai omma sildi õks tsipa joba mõonu.

AIGU OM!

hãe muusiga ja nopõ mõtõ

K 28. JUULI & N 29. JUULI

opitarõ
kontsõrdi
kõugi
jutu
näütemãng

VALDUR MIKITA. MARI KALKUN. TRIINU LAAN.
MEELIKA HAINSOO. TUULIKKI BARTOSIK.
DAVID ROTHENBERG (USA). MADIS MEISTER.
EVA-LOTTA VUNDER. GEORG AHER.
URMAS TARTES. MARGIT PÄKK. JPT.
KOHVITARõ. JA SA KAH!

RÕUGÕ - VIITINã - PÕHNI

Kae kavva: www.aiguum.ee

M Ä R G O T U S

Puhkajidõ suvi

Suvi om kuum olnu ja lätt vast nii edesi kah. Noil, kiä põhitüüst puhkasõ ja kinkal määndsitki suuri plaanõ ei olõ, om olnu võimalus tsukõlda, päivä võtta ja Eestimaad pite ümbre sõita, selle et egäsugumaisi festivaalõ, etendüisi ja muud põnõvat om seo suvi küländ hulga.

Parmu omma timahava esieranis suurõ kambaga vällä tulnu ja purõva verd vällä, a nii om hainaaol iks kõgõ olnu.

Aiakraam nõud timahava suurõ hoolõga valamist. A noil, kiä õigõl aol aia maaha saiva ja tuu iist huult kanda jõudva, om luutust ka hääd-parõmbat söögikraami saia. Om kätte jõudnu aig, ku aiapidajäl söögipuuti inämb suurt asja ei olõ, kõik tulõ pindre päält esi kätte.

Ehitüspoodi omma rahvast täüs, miä tähendäs, et pallo omma seol suvõl umma majapidämist kõpitsõma naanu. Kõik ehitämisega kõidet kraam om kül äkki maru kallis lännü, a ärjäänü reise raha iist tetäs seo suvi kimmäle är midägi säänest, miä aastis püsümä jääs.

Puhkaminõ and inemisele vahtsõt jõudu. Önnõ tulõ ette kaia, et puhkamisõ ao ettevõtmisõ väega är es väsitänü. Jõudu kõigilõ suvitsõs puhkamisõs!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvink: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Iives, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Juttõ kõnõlõminõ

Loi kunagi ütest pühäst raamatust luku, miä lätõs mullõ sügä-vähe henge. Jutt kõnõlõs tuust, kuis elli kunagi üts perekund: imä, esä ja poig. Nä kaiva tihtsäle aknõst vällä ja poig nägi säält ütte suurt mäke.

Poig tahtõs iks sinnä mäe mano minnä. Lõpus sai tä esä nõuhtõ ja nä lätõsiki. Mäe mano jõudõn ütelf esä pojalõ: «Kulla poig, võta minno üskä ja vii üsän üle taa mäe.» Poig kai esäle suuri silmiga otsa ja ütelf, et om tollõ jaos viil pallo väikene, et essä üsän üle mäe viiä. Nii nä tulliva kodo tagasi. Kävev viil paar kõrda ja kõik aig tulliva sammamuudu tagasi.

A poiskõsõl jäi tuu asi hindä sisse piinama ja tä küsse imä käest nõvvu: «Midä ma piät tegemä? Esä mul suur miis, taht, et ma võtas tä üskä ja viis üle mäe.» Imä küsse vasta: «Ku ti sinnä mäe poolõ lätõsiti, kas ti umavahel kõnõlit ka midägi?» Poiskõnõ selet, et näil oll' nii suur suuv sinnä mäe mano minnä ja kaia, mis sääil ümbretsõõri sünnüs, et nä es kõnõla midägi, näil oll' minekiga kipõ. Tollõ pääle soovif imä pojalõ essä viil kõrd mäe mano mine-

mä kutsu ja umavahel tii pääl kõnõlda.

Ku nä ütshummok vahtsõst minemä naksi, võtsõ poiskõnõ jutu üles ja nä kõnõliva umavahel egäsugutsit asju, kõnõliva juttõ. Tuu jutustamisõ man es tunnõki nä, kuis olli joba mäe mano jõudnu. Kävev niimuudu üle mäe, vahepääl istõva, puhksiva ja mugu kõnõliva. Esä ummi juttõ, poiskõnõ ummi.

Mu jaos om taa luu seen otsalda oppus. Ku mi tan maa pääl kuun elämi, sis om iks hää kõnõlda ummi lugusiid. Kõnõlda hindä läbielämiisi, kullõlda tõisi ummi. Arota noidõ üle. Ja noist ka mõni kirj ja panda, et ku peräst mõni mi umatsist tuud kirätükkü lugõ, saa tä mõtõlda, määndsit asju om inemiisiga sündünü, mis om olnu noidõ põhjusõs. Vast ka lõudä noist häist juttõst hindäle mõni mõttõterä, mink pääle märgota, mõttõterä, miä avitas päivä ilosambas ja päävapäistõlidsõmbas muuta.

Vast kasvatasõ säändse jutu ka suurõmbat armastust noidõ inemiisi vaihõl, kiä naid lugusiid omma kõnõlnu ja kiä noist kullõmisõ ja lugõmisõga luku mõistva pitä.

Rõugõ ja timä taivas.

MARGI MARTINI PILT

Hinge paik

Ma usu, egäl inemisel om olõman sääne kotus, kon tä tund hinnäst häste, kon timä hing om rahul ja meele vallahõ, kohe tullõn tä või üteldä: nüüd ma olõ kotun! Peris kotun, mitte kortõrin vai elupaigan.

Mu jaos om sääne hinge paik ja periskodu Rõugõ. Rõugõn olõ ma sündünü ja koolin käünü, siin puhkasõ egävest und mu imä ja esä, noorõmb sõsar ja vanõmb veli. Vahepääl om olnu palflu paiku, kon olõ elänu: Taflan Piritä, Lasnamäe, Hiiu, Keskliin, Harku, Kadriorg. A tuu periskodu om mul kõik naa aastakümne olnu õks Rõugõ. Siä taht hing tagasi, ütškõik ku hää mujjal elu om olnu ja ku kõrralik elämine säälsisse sisetü.

No ja nüüd ma sõs periselt elägi uma Reedakõsõga Rõugõn. Timä hing om kah seo paiga umas võtnu ja ei taha inämb Tafla poolõ kaiaki. Ma esi piä viil aig-aolt Taflan käümä, ammõtlik elupaik om viil päälliin.

Ma olõ märgutanu, et mis sõs om tuu asi, mis ütte kotussõ siin ilma pääl nii armsas ja kallist tege. Ega ei mõistaki üteldä – nigu tuudki, mis värvi om armastus... No kuimuudu sa tuud õks seletä! Önnõ om nii, et tahat siin ellä ja olla, ja ku ollitki koskil mujjal, sõs kisksõ õks Rõugõlõ. Vanast kasvai mõnõs pääväs, hää juhul mõnõs nädäls suvõl. A Rõugõn pidi saama kütüs.

Ja ku Rõugõlõ jõudsõ, sõs oll' edimäne käumine Ööbikuorgu. Mu vanõmbidõ kodu om pia oru kaldõ pääl, paarsada meetrit vast. Kooliaol sai säälskõksamiis opitus. Orun oll' hää rahulik, oja vulisi, tsirgu laulsõva, toomõpuu hõngsi... Vahtsõmbal aol anti vana krunt meile tagasi, a meid oll' nii palflu, et kõik es mahu inämb suvõl vana majja är. Sõs ma teigi krundi tõistõ viirde Jaanitõnisõ luumistalu, nigu tuu elämine uhkõlõ sai nimetõdüs. Edimält sai säälsoltus õnnõ suvõl, sõs

TOOTSENI TOIVO,
kirä- ja nalamiis

sai tettüs talvõkimmäs. Nüüd sai tuu maja poigõlõ ja Tõnis eläski parhilla periselt sääls. Toimõndas raamatit ja kirotas näid esi kah. Jaan uma perega tulõ sinnä sõs, ku aigu saa. Mi Reedaga elämi kilomeetrikene kavvõmbal, kerigumõisa lähkõn väega ilosa kotusõ pääl. Aasta tagasi sai elämine nii valmis, et sai sisse kolli. Nüüd sõs om mi periskodu Tervüse uulitsal.

Ja tervüsele hää om seo elu siin tõtõstõ! Esiki ta hull haigus om siist nii kavvõ kaariga müüdä käünü, et tul' miilde õnnõ uudissit kaiõn vai poodin maski ette pandõn. Muidu es tunnõ midägi.

Kae, nüüd mul pälgäf pähä, mille ta Rõugõ viil nii armas om – siin elässe väega hää inemise. No kon liinan olõs sääntsit naabrit saia nigu meil siin omma! Kellega saat maast-ilmast juttu aia ja kes ekä muudu avitasõ, ku midägi vajja om. Heino ja Jürgen ja Reelika ja Vello ja Marek ja Raily ja Toomas ja Maire ja kõik tõsõ...

Rõugõ om illus ja puhas ja vaiknõ ja eks mi esi kah püvämi siin parõmbas saia. Ei põrista inämb nii palflu muruniitjaga, a lasõmi suurõ osa hainast suurõs kassu ja sõs

lambilõ söödäs niitä. Elektrit saami suvõl päävāpaneelest ja muruniitjāgi käü nüüd akuga, et õhk puhtamb ja lārm mi veidemb olõs. No ja ku tii veeren juhtus mõni pakikõnõ vai putõl vai purk videlemä, sõs korjami üles ja veemi prügukasti. Väiku asā külh, a kõik suurõ asā saava algusõ väiksist. Kostkilt piät pääle nakkama, ja kõgõpäält tulõgi hindäst alusta.

Üts hää asi, mis taast hullust haigusõst ka kassu oll' inemise pagõsi liinast maalõ. Rõugõ kandin ei olõ inämb üttegi vanna majja vai vundamentigi saia – kõik om är ostõt. Ja tetäs kõrda, elämisses.

Väega tahas, et ka noilõ vahtsilõ tulõjilõ saanu Rõugõ hinge paigas. Periskodus.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuisi sari.

Seo märgotus sünnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõlda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Pulga Jaani mõtõlus

Kultuuriruum ja muru

Mõni aastak tagasi teaf üts opatu miis, et mii olõmi Inglise kultuuriruumin. Ma ai tuu pääle kõrva kikki ja küsse, mis aost tuu nii om saanu. Et sakslaisilõ annimi kunagi ammu alla ja näide käest võtimi peränpoolõ ka ütte-tõist hää üle, aga Inglise... Mu teedä ei olõ mii umavahel esiki sõdinu.

Pea terve Vinne ao arvas Põhja-Eesti rahvas, et Eesti eläs Soomõ kultuuriruumin ja õigõ pea liidõtas mii riigi ütte. Lõuna-Eesti Soomõ televisiooni es näe ja meil säändsiid luulusiid pääle es tulõ. Önnõs es arva suumlasõ kah tuust liitriigist midägi hääd.

Tuust kõgõst es ollu jo mõtõt kõnõlda, aga suurõn vasikavaimustusõn ei tulõ noil võõra kultuuriruumi pooldajiil pähäki, et meil hindäl om kah määnegi kultuur ja tuul om mii maa pääl ruumi arõnõda küll ja küll, kui ainult võõra kultuuriga jõhkralt sälgä ei sõidõta. Üts näide, mia timahavadsõ kuuma suvõga eriti silmä paistus.

Kiäki om ülnü, et Inglise muru om üleilma vasta pidänü ja illus, ainult et paar kõrda nädälin tulõ niitā ja kasta. Ja nii 300 aastat, sis om õigõ Inglise muru valmis. Terve hulk mehekõisi ja nüüd ka joba naisi hõõrva heotõn murutraktoriidega, mõni koguni üle-päivi ja ma tiä ütte, kiä niit ega-päivi. Ilmselt ei looda 300 aastat elädä ja pruuv muruga varrampa valmis saia. Kastmisega om kui om, aga mõni tege tuud kah väega hoolõga. Ja om ka tunda: mii alõviku viivärgin om survõ nii mat, et tsäikanni täiten väsis käsi kanni hoitmisest är. Hää no küll, kanni panõ tabureti pääle, aga mii alõviku viivärgin om nii hää vesi, et suur jagu seoilma rahvast nii läänen, idan ku lõunan olõs andnu kasvai puol kuupalka säändse joogivii iist. Meil aga kastõtas tollõga muru. Tulõ miilde vinne-aignõ silt «Murul käimine keelatud». Inämb hullembat arusaamist murust ei saaki olla. Mis asi tuu muru sis om? Ei midägi muud kui komplekt kohalikkõ taimi, kon kõik kannatasõ vällä sõkmist. Korgõs nimä ei kasu, ommagi säändse maadligi nigu eesti rahvas mõisa aol. Nuu tiiraa, kon mii rahvas om liikunu, kasvatasõ tiilehte, hani-jalga, linnurohtu, murukummelit, murunurmikat. Sekkã tulõ ka valgõst ristikhaina, tuu sehvti ei tsurgi. Kui mii uma 30 esisaisvusaastat olõs säändse muru iist huult kandnu, es ollu meile määnestki võõrast murru vaia. Hädä omgi tollõn, et kiäki ei küsü: mille jaos taad murru vaia om? Inglassõ mängvã uma muru pääl golfi, polot, või-olla ka jalgpalli. Meil, vähämbält maal, noid mänge ei mängitã, ja nii tulõgi vällä, et mii Inglise muru ainukõnõ otstarvõ om näädätã, kui hoolas peremiis (vai -naanõ) tãl om. Et võta kirotã vai aolehen!

Kulla inemise, mõtõlgõ tsipa pääga. Inglismaal satas ütest joonõst vihma nii suvõl ku talvõl. Mii kliima tüküs aga järjest inämb sinnã Mongoolia kanti minemã.

Olkõ kui taht, ma elã Eesti kultuuriruumin ja tunnõ, et mu kohus om kõgõpäält hoolitsõda ummi põlitsiide taimi iist. Kasvai tuu peräst, et mii murutaimõ omma suurõmb jagu ravimtaimõ, vanast ainukõnõ apteek. Mu apteegiarvõ omma tihti üle 50 euro.

PULGA JAAN

Näütlejä ja tüümiis Troll'a Agu

RAHMANI JAN

Seo lugu om Troll'a Agust, näütlejäst ja ehitajäst, kinkalõ miildüs maal ellä. Seo kuu lõpun saava tiatrihuvilidsõ Agut nätä tükün «Godot'd uutõn», miä tulõ püüne pääle Võromaal Navi külän. Agu om esi kah Navi külän sündünü ja üles kasunu, a perämädse kümmekund aastat eläs ja toimõndas tä Karula kihlkunnan Mähkli külän.

Agu mano jõudõn lõvvä tä aiastr pörknit üles kakmast. Tä seletäs, et tege kattõ asja kõrraga: harvõndas pörknit ja samal aol saa supi jaos värskit kraami. Talo ümbre kammandamist pidägi Troll'a Agu umas päämidses tegemises. «Huunõ, aid, inemise, eläjä – kõik taa värk taht toimõndamist,» seletäs Agu.

Kõgõ suurõmba eläjä Agu majapidämisen omma Šoti mägiveise, kedä om täämbä talomaiõ pääl ütessä tükki. «Nuu sai võetus maa huuldamisõs. Padrik kasus pääle. Trimmerdämine-niitmine – milles tuud tetä, ku elläi või kõik är süvvä,» kõnõlõs Agu. Päält suuri eläjide omma talon viil kana ja pini. Var-rampa peeti ka kattõ hobõst, a nuu omma Agu jatus möt-kehvä maastiguhuldaja. Siski plaan Agu sis, ku latsõ tsipa suurõmbas kasusõ, jäl hobõsõ kah majapidämiste tuvva.

Agu juttu kullõldõn om tõnõkõrd rassõ arvo saia, kõnõlõs tä tõtõjuttu vai hoobis muigamiisi. Näütises maa-ello kitt tä niimuudu: «Maal om hää ellä, mitte midägi ei piä tegemä. Puu kasus möt-san, tuu võtat mõtsast. Süük kasus välän, nurmõ pääl, kasvumajan. Tahat lihha, lüüt eläjä maaha. Kana and muna, kõik tulõ esihindäst!»

Kuigi talo ümbre toimõndaminõ om Troll'a Agu jaos kõgõ tähtsamb tegemine, om tuu siski üts timä aoviidüs-sist. Nigu ka näütlemine, miä om Agulõ ütsjago kuulsust toonu ja veenü ka Võromaal välläpoolõ. Kuigi päämidselt om tä üten lõõnõ Võromaa titatrettevõdmiisin, om tedä nättü ka Ugala ja Vanõmuisõ tiatri suvõtükken ja mõnõn teleseriaalin kah.

Latsõst pääst püüne pääl Agu olf vast nii 10 aastakka vana, ku edimäst kõrda püüne pääle näütemängu tegemä sai. Asi sai alostusõ ütest vele Heiki (tunnõt kunstnik Navitroll'a) sünnüpääväst,

RAHMANI JANI PILT

Troll'a Agu pindre päält pörknit vällä tõmbaman.

kon käve hulga rahvast. Küläliisi siän olf ka kiränik Kivisildnik, kiä samal aol Von Krahli tiatri jaos määnestki näütemängu kirof, ja kedägi tiatrirahvast kah. «Ma, 10-aastanõ poiskõnõ, joosi ja ulliti sääli. Ju ma näid kiusassi nii pallo, et nä näivä, et mul julgust om, ja kutsõva minno ütte tükki poiskõist mängmä. Mul muidoki maru põnnõv, ma es olõ Talnan vist käünüki. A lava pääl olf kõik peris hirmsa. Arva, et es julgu väega piuk-sugi tetä. Kuigi nä mu vällä kannativa, paar lausõt vast ütli kah,» tulõtas Troll'a Agu umma edimäst näütlejäkogõmust miilde.

Tuust edimädsest näütlemisest jäigi Agulõ tiatripisi-läne sisse. Perän kutsuti tedä viil mõnda latsitükki mängmä, a Agu olf joba nii kõva tegijä, et ütelf nuu rolli är: «Ütli, et mängi õnnõ suuri inemiisi tükken!»

Nii jäi Agulõ esitiidvuse peräst näütlemiste paus sisse. Ildam-pa, ku tä opsõ Väimelä koolin maaturismi, trehväs tä vahtsõst näütetsõõri, midä sääli vidi Liiveri Kalju. Tego olf trehvämise-ga tuuperäst, et kiäki olf perämädse hetkel uma rolli üles ütelnü ja otsiti näütlejät, kiä kipõstõ hinnäst näütemängu sisse opnu. Agu sai tuuga edimäne kõrd toimõ ja õigõ pia tulf ka tõõnõ samasugunõ juhus, kon Liiveri Kalju, kiä ka Kandlõn Võro näütlejidega tüüf, tedä kipõstõ kellegi asõmõlõ soovif.

Võro Tiatratteljee man sai

Agulõ näütlemisest vahepäälkogoni tüü, tä olf mõnt aigu poolõ kotussõga palgalinõ näütlejä. «Kolm-neli etendüst aastan, pia egä päiv tüü, kõva andminõ. Etendüisi olf pallo,» tulõtas tä miilde. A tuu man tulf Agulõ ärtundminõ, et näütlemist peris ammõdi poolõst tä tetä ei taha. «Näütlemine piäs mu jaos olõma aoviidüs, ei tohe tüüs kätte minnä. Nii-pallo mahvi mul ei olõ, et kõik aig vahtsit rollõ tetä ja olla tuu man ka tasõmõl. Määndselgi tasõmõl,» märgotas tä.

Pääletükvä tiatrirolli

Kiä om Agut püüne pääl nän-nü, tiid, et tä om mängnõ päämidselt säändsiti ossi, kon tulõ etendüste kuigi sisse sõita vai muido tegevüste pääle tükki. «Ma esi rollõ ei vali, lavastaja arvasõ, et mullõ säändse küländ tiatraalsõ rolli passisõ. Ega mul suuri rollõ ei olõ olnu, kõik omma väiku sutsu. Minevää aasta «Jaanituli» olf kõgõ mahukamb.» Agu löüd, et om valmis tegemä tiatrin ka suurõmbiti ossi.

Õigõ pia etendüvän tükün «Godot'd uutõn» mäng Troll'a Agu Pozzo ossa. «Tuu om sääne ebastabiilnõ tegeläne, nigu sääli näütemängun kõik tegeläse mu meeles omma. Peris hariligu inemise, a Pozzo om vast kõgõ ebastabiilsõmb. Edimält om tä sääne jõulinõ, hindän kimmäs, kõrraldas tõisi ello ja tiid täpsele, kuis asä omma ja olõma piät. A perän, nigu elon

iks juhtuda või, om vastapite: tä ei kõrralda midägi, om esi hädän ja pruuv kuigi toimõ saia,» seletäs Agu umma vahtsõti tiatrirolli vallasõ.

A minkast tuu Godot'-tükki ülepää kõnõlõs? «Ku ma ei essü, sis Beckett, kes tükü valmis kirof, es ütelf ilmangi midägi taa tükü kotsilõ. Mille sis ma piäs mõistma midägi üteldä,» jääs Agu salaperäldises.

Ehitämine tuu võiu leevä pääle

Et talon majandaminõ ja näütlemine omma Agu jaos roh-kõmb aoviidüsses, om vaia ka midägi, miä rahha sisse tuu. Agu tüü om ehitämine: tä tege päämidselt puuehitüst ja pruuv anda vannulõ maiulõ vahtsõte henge sisse. Ehitämä naas Agu 15 aastat tagasi, ku veli Heiki ostsõ hindäle talo, kon es olõ pikkä aigu midägi tettü. Sääli olf vaia kõrda tetä ait, sann ja maja. Agu kõrrald sinnä meistrimehe ehitämä ja naas näide kõrvalt ehitüstüüd opma. «Kõik jäi külge, järgmäne kõrd tei joba esi,» seletäs tä.

Nigu tõõsõki Agu tegemise, om ka ehitüstüü sääne, miä tälle hindäle väega miildüs. Täämbä tege tä uma firmaga päämidselt palksannu. Noidõ ehitämine miildüs Agulõ tuuperäst, et saa kipõlt valmis. A sanna tegemise man piät ka sanna hengega rehendamä. «Sann om häste isiklik, intiimne keskkund. Sääli piät inemi-

sel hää olõma,» kõnõlõs Troll'a Agu. Tä ehitäs päämidselt raudkeresega ja korsnaga sannu ja kitt, et nuu omma maru hää.

Keerolidsõmb om vannu maiu kõrdategemine. Tuu om egä kõrd esimuudu tüü. «Läätkäet vanna maia. Märgit, kas om mõtõ kõrda tetä. Egä tark inemine saa arvu, et inämbältjaolt rahalidsõlt ei olõ mõtõ, odavamp om tetä vahtsõnõ. A ma ei tiä, mis sääli om, kas vanan asan om heng seen vai mis, mõnõ jaos om tuu tähtsä, et elo om sääli seen olnu,» seletäs Agu.

Lõüdmädä rahapada

Sainu sisse käkitüt varandust Agu viil vannu maiu seest lõüdnü ei olõ. Inämbüisi omma üllätuse, miä vana maja kõrdategemise man ette tulõva, kehväpuulsõ, ja sais om viil keh-vemb, ku varrampa arvat. «Väega harva om nii, et asi om parõmb, ku edimält vällä paistu,» seletäs Agu.

Midägi põnõvat om sis-ki vällä kah tulnu, näütüses tapeedi alt krohvi päält om Agu üten tüümiihiga lõüdnü põnõvat mustrit vai vuudriga üle lüüdist laest 40 sendimiitret lakju vannu laelaudu. «A suurõ varandusõ lõüdmises tulõ vannu maiu iks edesi kõrda tetä,» usk tä.

susõ kottalõ, näütises valla-kohus sai 1870. aastil tetä *mõistusõ*, mitte *otsusõ*.

Tuust, kuis Kanepi opõtaja Roth nime Otsus pääle tulf, and tunnistust personaalraamat 1803–1810: sääli om sama lehekülle pääl pan-tu kirja vahmiilinimi *Algus* (Piigandi *Mõtsahoitja Jahn*) ja õkva alanpuul vastand-sõna *Otsus*.

SAARÕ EVAR

Rohopoodin

Pedäge nõu arsti vai aptiikriga...

Nii üldäs ega rohureklaami lõpul, mea telekast vai raadiost ette loedas. Ja ku mõnõ tableti vai salvi ostaat, sis om sääli karbikõsõn maailma suur tükki papõrd, konh mitman keelen kirjan, ku pallu võit võtta, mis või juhtuda, ku võtat, ja et salvi ei mas-sa ärä süvvä ja tablette ei tohe latsile mängi anda. Tuudsamma kõnõldas no egan apteegin, enne ku sullõ päävalutabeti vai kõhäsõilga kätte andas. Ei näe külh enämb ammu sääne väl-lä, et võinu olla tudeng, kiä elun edimält mõne ihuhäda saanu, aga...

Üts hullõmbaid asju, medä mul-lõ ildaaigu ülti, et päävalutabeti ei tohe üle kuvvõ tükü üüpäävän võtta. Vai õnnistekij, nigu os ülnu mu kadunu vanaimä, egas sääntseide asjuga nalla ei tetä, poolõst tabletist peat õks enämbüisi avitama, ja ku hädä hull, sis võtat terve. Ja tuud sai kah teedä, et kodeiin tege uimatsõs ja kofeiin ergutas. No olkõ noh, vast mõni tuud tõesti esi ei tiä. ... Ku ostaat aspõriini, sis kuulõst muiduki, et ta om maolõ halv. Vast om hää tuud kah miilde tulõta, aga ku jalavalusalvi andõn küüstäs, kas tarvitamine om teedä, sis mõtlõ, et ega jopõ võlssi kinni ei olõ ega nägu minkagi kuun. Nigu ültü, egal apteegikaubal om viil jo igävene pikk jutt manu pant, osa tuust esiki eesti keelen. Ja mu põlv-konnal ei olõ viil tuud häta, et paprõ pääle kirutõdust arru ei saa.

Kõrra juhtu sääne andsak lugu, et ku riide õdagult rahvamajan pidu olf, sis saimi kuulda, minkperäst saal hõr-rõ: väega pallu olli määntsegi kõtu-hädä saanu. Järgmine hommuk olf meil pikemb sõit iihn ja naksi murõ-tama, et ku no esi kah medä külge sai-mi, sis olõs hää tableti üten võtta. Nigu ma naid apteegist küüsse, nakati mul-lõ probiotikumõ kah pakma. Edimält lahkõlõ ja sis jo kurjalt. Kokuti, et egas juhus võta sõidu pääle tableti, kõtust valla viil ei olõ, ja sai ilma kalli ostulda tulõma. Raha peat liikma, a mul saa alasi nigu veidü hing täüs, ku millegagi pääle käümä nakatas.

Nigu teedä, tulõva hädä külge su-võl, ku tohtriid pallu puhkusõlõ jää-nü. Nädälivahetusõl, ku api hõelamb saia. Ku meesterahval silmä päält imeligus vereväs läts, sai Tartun viil õdagu ilda tuud meelen peetüs, et aptiikriga om tark nõu pedädä. Lahkõ näoga näitsik tulf riitulide manu üten külh, aga medägi tarka taa käest es kuulõ. Üts asi es sobi tuuperäst, et taad ei või silmä laskõ, tõnõ tuu-peräst, et taad pandas ainult silmä... ja põlõtikusalvi os saanu ennegi retseptiga. Ku ta meil soovif EMOdõ minnä, ütlimi hädä õdagut.

Kõgõ hullõmb lugu, mea minevää talv juhtu, ei taha kuigi meeles min-nä. Meesterahval läts hammas nii hullust põlõtikku, et tulf suur pala-vik. Muiduki riide õdagult! Teedäki, test muiduki ja murõ... Ku tuu hirm üle elet, saimi põlõtikurohu retsep-ti ja ku tuud apteegin vällä ostman käve, kai nuur poiss mullõ kurja näo-ga otsa ja ütelf, et taad ei või viinaga üten võtta. No aitüma, aptiikri, hää ja toetava sõna iist rassõl aol!

A ildaaigu tulf miilde, kuis esä ja imä vanast alasi mõnd aptiikrit kitti, et külh om tark ja asjalik. Ma olli üte nahahädäga jo pikkä aigu maadõlnu, kõkõ olli pääle määrnü pääle kana... Ja ku sis sai riitulide vahel jutulõ naisterahvaga, kiä mu hädä ärä kul-lõf, mukka üten märguf ja löüse sal-vi, mea väega häste avitas ja medä kiäki viil soovitanu es olõ, sis olf armõdu hää miil!

Pedäge õks nõu. Targa aptiikriga!

NÕLVAKU KAIE

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnaninimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Otsus

Seod nimme kand Eestin 146 inemist. 1809. aastagal Kane-pi kihlkunnan panti sääne perekunnaninimi Vana-Piigandi mõisa Keebi Jaagu perrele ja

Heisri (Vahtsõ-Piigandi) mõisa Lauri Juhani lāsäle ja latsilõ. Perräkaeminõ näüdäs, et Lauri Juhani olf Keebi Jaagu kõgõ vanõmb poig, kiä olf Laurilõ väümehe lännü.

Tõisin katõn paigan panti seo priinimi 1835. aastagal. Läänemaal Vana-Vigala mõisan panti *Otsus* noorõlõ suladsõperrele Tiduvere külä Sepä talun. Peränpoolõ elli sääli perren 1836. aastagal sündünü poig Jaan Kullamaa kihlkunnan.

Virumaal panti seo nimi Karitsa mõisa Tamna külä peremehele varatsõmba lisanimiga *Telmakri Juhani*. Personaalraamat kirotas timä kottalõ ka *Ihni Mardi Juhhan*, tulnu Kadrina kihlkunna Pol-list (*Kurrisal*). Seo Juhani perren olf koguni katõssa poiga.

Nii või üteldä, et suurõmba Otsusõ suguvõsa omma peri Võro- ja Virumaalt. Nime paigapäälise välläütlemine om mitund muudu. Võro- ja

Virumaal üteldäs kolmandan vältüsen [otsus], Läänemaal ja muudsan eesti keelen tõsõn vältüsen [otsuss].

Tuulaol, ku nimi panti, tähend sõna *otsus* päämidselt millegi otsa, lõppu, vahel ka juhti vai juhtmist. *Olõ-i õigõt otsust* tähend, et juhtmisõn olõ-i asä kõrran. *Künnä otsus* 'nurmõ ots' *välläpoolõ!* om arvu saia ka seoilmaaigsõlõ võrokõsõlõ. Tähendüs 'kohtu-otsus' käve edimält lõpligu ot-

Üts röögähtüs

KIVITI KADRI

Minevääastaga hainakuu 18. päiv. Sälä taadõ oll' jäänü pikk päiv ja ollimi päälinast kodo poolõ tagasi tulõmah. Kavvõndõst paistu jo ka Võromaa silt ja tuu pääle lätõ õkva miil parõmbas.

Ollimi massinah kolmõ-kõistõ: takah istõ mi neläne latsõlats, miis sohvõri kotusõ pääl ja ma piaaigu kaardi-lugõja.

Taivatsõõr oll' illos verrev ja ütli, et kül om hää, et hummõl kah viil illos ilm tulõ. Sis ei olõ päälinah raisatust päävõst väega kahõ. Sõs käändse pää vähä kufalõ. Näi, et mehel oll' nägo veidü hääle poolõ käänet. Küsse viil, et ega täl ummõhtõ suik pääle ei tükü. Vastust ma es kuulõ, selle et näi õkva juhpuulsõ küle nuka man kitsõ. Jõudsõ mõtõlda, et nikani ku ma üteldä jõvva, et piä kinni, kits, om pauk joba kimmält käh. Ja sis ma lihtsäle röögähti. Niisäändse helüga, nigu ma viil vast kunagi tennõ es olõki. Ja ega ma es tiiäki, et säänest hellü ülepää võimalik vällä aia om. Latsõlats hiitü ja nakaõ ikma.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Miis sõksõ pidurit õks tävvega, kaiõ mullõ ulli näoga otsa ja küsse, mis mul hädä om. Ma ütli, et kits om. Sis nägi jo miis kah massina iih keskkotsih kitsõ suuri halõhit silmi, mis meile vasta vaheva. Pää oll' täl toet

kapoti pääle.

Kits tegi viil üte hüppe, ja lännü tä ollgi. Massin oll' tävveste terve, es olõ ütte karvatuusti kah koskil. No kae võtt peris värisemä. Es saa mi kumbki arvo, kuis nii minnä

sai. Röögähtüs es olõ sukugi ette planeerit, tä lihtsähe tul'. Nigu nätä, ei olõ sõnno kõgõ vaiagi.

Usu nüüd viil rohkõmp, et röögähtüs om iks üts kimmäs relv külh.

Kurg ja repän

Sõidimi autoga maalõ. Vana-Koiola kandin oll' vahtsõst är niidet hain maan. Hainamaa pääl oll' nätä väega huvitav pilt. Korgidõ jalguga valgõ toonikurg sie midägi, vast mõnda kunna. Ja paar miitrit timäst kavvõmban sie repän kah midägi haina sehest. Vahtsõmi autost toda õkvalt tük aigu ja imehtimi, kuis tuu saa iks nii olla, et repän kurgõ är ei süü.

Õdagu sõidimi tagasi ja nüüd kül tõsõ kotusõ pääl, tiist kavvõmbal, jälleki repän ja kurg nõnnapite kuun. Seokõrd repän pikuf ja kurg saisõ säälsaman man üte jala pääl. Tõõnõ oll' nõstõt korgõмбаhe puhkama. Lätõ tuust paar nädälit

müüdä, ku vahtsõst tul' maalõ minnä. Kaiõ autoaknõst vällä ja kavvõmbal sama põllu pääl mõtsa veeren jälleki kurg ja repän. Seokõrd nä mängsevä. Kurg linnaõ paar miitret edesi. Repän juusksõ perrä. Saanu kurõ mano, visaõ hinnäst sällüle. Sis naas kurg ümbre rebäse tandsma. Sopuf siivu ja aiõ kaala pikkä, et pikemb vällä nätä. Ja nii tük aigu.

Olõ kül kuulnu eläjide ime-lidsest läbisaamisõst, rohkõmb kodotsidõ lemmikide kottalõ. A säänest viisi, et mõtsaelläi ja tsirk sõbralikult ütten toimõndasõ, näie ma edimäst kõrda. Ime külh, kuis näide vaihõl oll' nii suur kiindumüs tekkünü.

Ku viimäst kõrda maalõ sõidimi, oll' jo illanõ sükü. Kaiõ

põllu kottal aknõst vällä ja es näe inämb kedägi. Seo ao pääle oll' kurg kimmähe är lõunamaalõ linnanü. A mis sis repän tege? Kas tä igätses ja uut seo pikä talvõ kurgõ, et keväjä vahtsõst kokko saia?

URMI AILI

Ei saa hanni usku

Ku viil väikene lats olli, vast viieaastanõ, juhtu mukka sääne lugu. Nigu maal iks, oll' ka mino latsõpõlvõkotoh egäsugumaidsi kodotsirkõ ja muid eläjit. Noidõ hulga olliva hani kah. Egäs tuu oll' jo tiidä, et hani nalla ei mõista ja egäl võimalusõl püüd nokaga haarda ja siibuga nüpeldä.

RÄTSEPÄ KAILI

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: AHO

Avvohinna saa
RÕŽIKOVI ANNIKA (15)
Verskast.

Lõvvä' vastandsõna! Üts sõna jääs üle. Määne?

kerge, kirriv, krõpõ, kõhn, lihtsä, lämmi, lühkü,
matal, nuur, tõsinõ, valgõ, vana, väiku

külm — _____

suur — _____

pikk — _____

korgõ — _____

pümme — _____

vana — _____

ressõ — _____

paks — _____

vahtsõnõ — _____

keerolinõ — _____

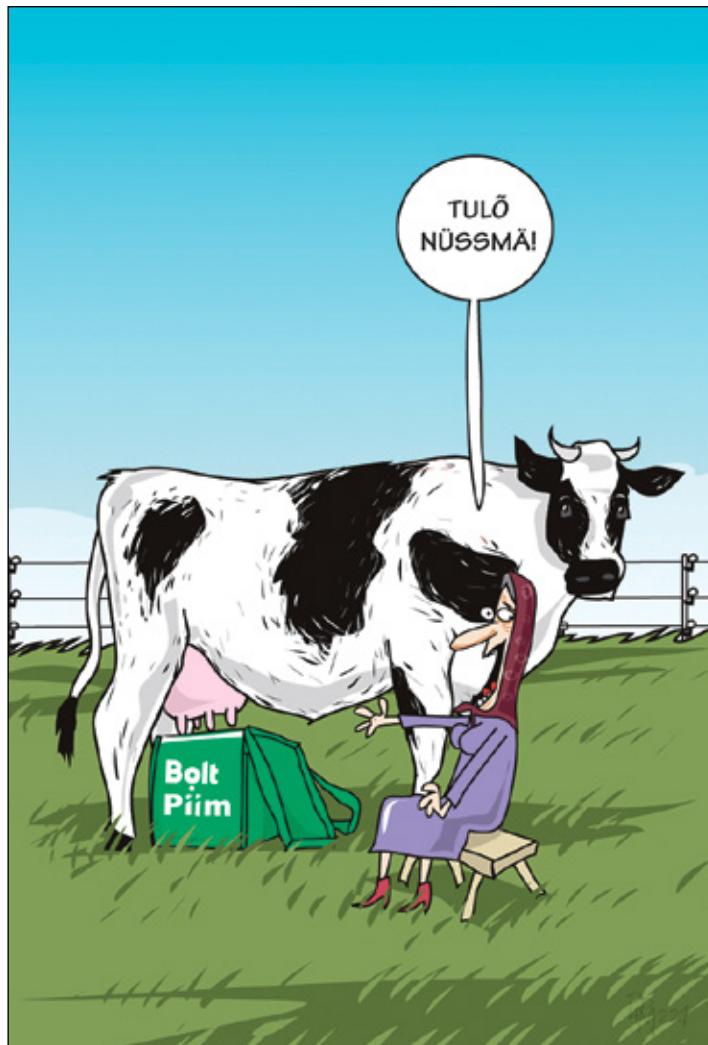
naľakas — _____

pehmekene — _____

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Ämmä tulõ hoita nigu roosihäidset

Maajuuriga liinapoiss tul' vanaesä tallo vahtsõlõ elolõ herätämä. Nooriku valisi tä liinast. Vahtsõ talopernaasõ imä jäi liina, kon tä suurõmba jao elost omgi elänü.

Egä suvi om memm tütre puul Võromaal. Timä ei olõ määnegi vingats vanamutt, a sääne, kinkalõ miildüs nallagi visata.

Kõgõ kuulsamb nali om tuu, et ämmä tulõ hoita nigu roosihäidset – külmän ja kaalani vii seen. Kõnõldõn kaes timä esi kavalalt väumehe poolõ. Äm-

mäle vesi miildüs, üleearvo kuuma pääväga om kargõn järveviin tsuklõminõ kõgõ parõmb. No säänest suvõkuuma, nigu timahavva meile kaala sattõ, and mälehtä. Memmekene es saa üüse maada kah.

Peräkõrd es avita muu, ku pidi otsma kõgõ jahhembra asõmõkotusõ. Tuu säeti sisse keldrin. Tütär mõtõl, kas imä ei pelgä. Kedä vai midä pelädä – kas moosipurkõ, naard' imä. Keldri oll' pümme ja parralõ jahhe, vaikus ümbretsõõri.

Nii lõudse kinnitüst, et ämmä hoitmisõs om külmäpuulnõ tarõ kõgõ parõmb.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Mis om parõmb ku jalgpall?

Ma kuuli raadiost, et nüüd saava inemise jälki sängürõõmu maitsta. Viimäne kuu aigu vahtsõva kõik telekast jalgpalli. A jalgpall om tiidäki parõmb ku midägi muud.

No parhilla om ka jalgpall moodulidsõs lännü. Ekä liigutust ja pallilüümist saa ekraani päält üle kaia. Selle vast omma kõik võistkunna kaitsja nii sirgõh rivih nigu tsaariarmee soldani. Puutri päält kaiaõ õkva millimiitre päält üle, kas oll' sulusais vai es olõ.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

tellimine.ee/umaleht

vai

tel 617 7717.